

ÜNİVERSİTE VE SOSYAL DEĞİŞME¹ UNIVERSITY AND SOCIAL CHANGE

Ahmet ALP²

Öz

Bu çalışmanın amacı üniversitenin meydana getirdiği ilave enerjinin toplumsal yapı ve ilişkilerde ortaya çıkardığı sosyal değişimleri incelemektir. Bilindiği üzere her toplum tarihsel süreç içerisinde varlığını devam ettirmek ve toplumsal düzeni sağlayıp geliştirmek için sürekli bir ilave enerji ihtiyacı duymaktadır. İlave enerjinin yeteri kadar sağlanamadığı durumlarda toplum dinamik denge durumuna gelmektedir. Böylece kendisini mevcut enerji ile devam ettirmeye çalışan toplum dinamik denge durumunda kaldığından, yeni darboğazlara karşı çözüm üretecek enerjiden yoksun kalmakta ve bu da toplumsal ilişkilerde sorunlara yol açabilmektedir. Toplumlar yapıları gereği tarihsel değişim/gelişim süreci boyunca sürekli bir değişim içerisinde olmuşlardır. Nitekim eğitim kurumunun en üst seviyesi olan, yapısal özellikleri ve nitelikleri itibarıyla dinamik bir özellik arz eden üniversite, toplumun ihtiyaç duyduğu değişimleri meydana getirecek olan ilave enerjiyi sağlayabilme özelliğine sahiptir. Özellikle küreselleşme süreciyle birlikte, kentlerin hızlı sosyal değişimler geçirmesine yardım etmesi amacıyla üniversiteye yönelik yeni beklentiler ortaya çıkmıştır. Nitekim sosyal değişimin önemli bir dinamik enerjisi olarak karşımıza çıkan üniversitenin sosyal değişimler üzerinde ortaya çıkardığı etkiler kentsel değişimleri önemli oranda etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler; Üniversite, Sosyal Değişme, İlave Enerji, Kent

Abstract

The aim of this study is to analyze the social changes on social structure and relationships that the supplementary energy provided by university develops. As it is known, every society has needed a continuous supplementary energy in order to provide and develop social order and continue its existence throughout historical process. Society has become dynamic equilibrium situation in case that supplementary energy cannot be provided sufficiently. Hence, even if society tries to make its existence continue through existed energy, it is in dynamic equilibrium situation and it has lack of supplementary energy that provides a solution against new social bottlenecks and it may cause problems in social relations because societies have been in a continuous change process throughout historical change/development. Therefore, university, as the highest rank of education institution, presented a dynamic characteristic because of its structural characteristics and qualities, has the quality that can create the social changes society needs. Particularly, new expectations towards university have shown up in order to support the rapid alteration of urban with the process of globalization. Thus, universities -as a significant dynamic energy of social change- which create the impacts on social changes have affected urban changes considerably.

Keywords; University, Social Change, Supplementary Energy, Urban

¹Bu makale, Yazarın “Üniversite Ve Kentsel Değişim: Bingöl Örneği” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

² Arş. Gör. Dr. Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, ahmetalp1349@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8239-969X

GİRİŞ

İnsanlık toplumsal hayata geçtiği ilk günden itibaren doğada meydana gelen hareketlilik gibi sürekli bir akış içerisinde olmuştur. Toplumsal hayatı meydana getiren insan ilişkileri süreklilik arz eden dinamik bir özelliğe sahip olduğundan toplumsal yapılarda ve ilişkilerde sürekli bir değişim meydana gelmektedir. İnsanlık toplumsal hayata geçişle birlikte sorunsuz bir yaşama kavuşmamış, aksine her dönemde çeşitli darboğazlarla karşılaşmıştır. Nitekim karşılaşılan darboğazlara karşı çözüm üretme ihtiyacı toplumun sürekli bir hareketlilik içerisinde olmasına neden olmuştur. Ayrıca toplumların diğer toplumlarla çeşitli ilişkiler içerisinde olması sonucunda karşılaşılan yenilikler bireylere yeni bakış açıları ve aynı zamanda yeni ihtiyaçlar ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle ihtiyaçların her dönemde farklılaşması ve yeni doğa ve toplumsal koşulların yeni ihtiyaçlar yaratması karşısında toplumlar bunlara çözüm konusunda yeni yollar geliştirmeye çalışmış ve böylece değişimler süreklilik halini almıştır.

Üniversite ve kent kavramları insanlık kadar eski bir tarihe sahip olgular olmalarına karşın her dönemde toplumsal ihtiyaçlara dayanarak değişimlere uğramış ve farklı nitelikler kazanmışlardır. Birbiriyle oldukça önemli etkileşimler içerisinde olan bu iki olgunun günümüzdeki özelliklerine bakıldığı zaman, toplumsal değişim sürecinde değişimlerinin birbirleriyle örtüştükleri anlaşılmaktadır. Sanayi devriminin gerçekleşmesiyle birlikte toplumsal yaşam biçimlerinde en önemli odak noktasına gelen kentin yanında üniversite de bu dönemde yaygınlaşmış ve ihtiyaç duyulan insan kaynağının yaratılmasında en önemli eğitim kurumlarının başında gelmiştir. Nitekim yükseköğretimin en üst seviyesi olan üniversite insan tipinin en dinamik özelliklerini gösteren genç nüfusu kendisinde barındırması nedeniyle hızlı değişimlere açık bir kurum olma özelliği göstermekte ve böylece toplumsal değişimleri de etkileyebilecek bir kurum olarak karşımıza çıkmasına neden olmaktadır.

Toplum sürekli bir akış halinde olduğundan zaman zaman dinamik denge durumunda kalması sosyal sorunlara yol açmaktadır. Toplumun karşılaşılabileceği sorunlardan kurtulması ise ancak dengeli bir değişimden geçmekte ve bu da ilave enerji ile sağlanabilmektedir. Nitekim dinamik ve zengin bir özelliğe sahip olan üniversiteler özel bir toplum biçimi olan kentlerin değişim için ihtiyaç duydukları ilave enerjiyi sağlayan önemli dinamiklerden biri olduğu kabul edilmektedir. Gerek dünyada ve gerekse Türkiye’de üniversitelerin çoğalması, özellikle de son yıllarda küçük ölçekli ve değişim için gerekli ilave enerjiyi sağlayamayan kentlerde kurulmaları bu kentlerin toplumsal değişim için ihtiyaç duydukları ilave enerjiyi sağlamada yararlı oldukları görülmektedir. Toplumsal değişimlerin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için genelde ihtiyaç duyulan enerji alt yapı ve üst yapıda yaratılan ilave enerji olarak karşımıza çıkmaktadır. Nihayetinde üniversitenin hem ekonomik anlamda kente ciddi katkılar sağlaması hem de beşeri sermayenin geliştirilmesini sağlaması, içinde bulunduğu kenti önemli oranda geliştirecek bir enerjiyi meydana getirmekte ve kentin değişimine önemli katkılar sağlamaktadır.

Bu çalışmanın amacı bir toplumsal değişme dinamiği olarak üniversitenin meydana getirdiği ilave enerjinin toplumsal yapı ve ilişkilerde ortaya çıkardığı ve şekillendirdiği sosyal değişimleri

incelemektir. Bu amaçla ilk olarak üniversite ve sosyal değişme ilişkisi ele alınmaktadır. Çalışmanın devamında ise üniversitenin açığa çıkardığı ilave enerjinin kent üzerinde meydana getirdiği alt yapı ve üst yapıdaki değişimler üniversite kent ilişkisinden hareketle incelenmektedir.

SOSYAL DEĞİŞMENİN ÖNEMLİ BİR İLAVE ENERJİSİ VE DİNAMİĞİ OLARAK ÜNİVERSİTE

Sosyal değişimin genel anlamda sosyal olgularla olan ilişkisine bakıldığı zaman, birbirlerinin hem nedeni hem de sonucu olabilmektedirler. Bu açıdan ele alındığı zaman, toplumsal yapıda meydana gelen bir değişim eğitim kurumunun yapısında değişme meydana getirebildiği gibi aynı zamanda eğitim kurumu da sosyal değişmeyi etkileyen ve yönlendiren önemli faktörlerden biri olabilmektedir. Nitekim bu açıklama çerçevesinde ele aldığımız zaman, toplumsal ve kültürel değişmede yüksek öğretimin bir parçası olan üniversitenin rolü oldukça önem arz etmektedir. Çünkü eğitim kurumu içerisinde yer alan üniversite gençlerin yer aldığı ve sayıca fazla olduğu, bu nedenle de toplumsal ilişkilerin şekillenmesinde etkili olduğu, dolayısıyla toplumsal ilişkilerin oldukça hızlı, dinamik ve değişime açık olduğu bir kurumdur. Bu açıdan üniversitelerin geniş çapta araştırma işlemlerini yöneten kuruluşlar olması ve bu araştırmaların bilgi ve teknolojinin gelişimine katkıda bulunması nedeniyle sosyal değişmeyi yol açan alt yapıları hazırladığı ifade edilebilir (Kuyumcu & Erdoğan, 200: 243). Nitekim bunun örneklerini üniversite kent ilişkilerinden hareketle üniversitenin kentte meydana getirdiği sosyal değişim örneklerinde görebiliriz. Bu bağlamda öncelikle sosyal değişme olgusunun ele alınması ve çalışmanın devamında üniversitenin, kent toplumunu oluşturan sosyal kurumlar ve ilişkilerde meydana getirdiği değişimleri incelemek önem arz etmektedir.

Değişim kavramı Antik Yunan'dan günümüze kadar filozof, düşünür, sosyal bilimciler ve teorisyenler tarafından evrensel ve sürekli olduğu gerçeği göz önünde tutularak kabul edilmiş ve incelenmiştir. Çünkü eşyanın tabiatı gereği sürekli bir akış, hareket yani değişim halinde olması düşünürleri bu konu üzerinde kafa yormaya yönlendirmiştir. Nitekim bunu Herakleitos “aynı nehirde iki kez yıkanamazsın” cümlesiyle kavramsallaştırmış ve dünyada değişim hariç hiçbir şeyin sabit olmadığını savunmuştur (Giddens, 1997: 521). Sosyal bir olgu olan sosyal değişmeyi tek bir yaklaşımdan ele almak kavramın anlaşılmasını güçleştirmektedir. Nitekim literatüre göz atıldığı zaman, sosyal değişme konusunda çeşitli yaklaşımlar olduğu zengin bir literatür ile karşılaşmaktayız.

Sosyal değişme olgusu literatürde birçok kavram ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Örneğin, ilerleme, gerileme, evrim, devrim, modernleşme gibi kavramlar iyi veya kötü değer yargılarını taşıyan anlamlar içerirken değişme ise başlı başına nesnel, değer yargısı taşımayan ve yön belirtmeyen bir kavramdır. Yani bir değişme anlayışı evrimci modellerin savunduğu biçimiyle salt düz bir çizgi halinde ilerlemeyi veya gerilemeyi ya da diyalektik modellerin savunduğu biçimiyle tez-anti tez ve sentez sonucunda ilerlemeyi savunmaz. Bilakis genel anlamda değişme ve bu çalışmanın konusu bağlamında ortaya çıkan sosyal değişme yukarıda ele alınan bütün kavramları içeren geniş bir niteliğe

sahiptir. Dolayısıyla, bu çalışma çerçevesinde ele alınan ilerleme, kalkınma, sosyal ilişkilerin genişlemesi ve karmaşıklaşması, kültürel yayılım ve kültürleşme vb. kavramlar aslında sosyal değişimin özel biçimleridir (Kocacık, 2003: 130).

Sosyal değişme kavramını anlamlı kılan nokta; Marxist yaklaşımın ileri sürdüğü üzere, toplumda kaçınılmaz olarak var olan iki temel çelişkidir. Bunlar çalışmanın birçok bölümünde ele alındığı üzere; insan-doğa çelişkisi ve bunun sonucunda meydana gelen insan-insan çelişkileridir. İnsan-doğa çelişkisi kısaca, insanın kendisini yok etmeye çalışan doğaya karşı hayatta kalma mücadelesidir. Bu mücadele nihayetinde doğayı denetimine alma, doğaya egemen olma ve böylece yarımını düşünmek üzere alet yapması, mal biriktirmesi ve bir mülkiyet meydana getirmesidir. Nihayetinde meydana gelen mülkiyet ilişkileri toplumsal bir eşitsizlik yaratmakta ve böylece insan-insan ilişkilerinde de çelişki ortaya çıkar. Ayrıca insanın bu süreçte doğayı kontrol altına almak için ortaya koyduğu bu mücadeleler sonucunda beliren anlamlar, değer ve semboller kültürü meydana getirir. Böylece toplumsal yapıyı meydana getiren maddi kültür ve manevi kültür ayrımları toplumun karakteristiğini ifade etmeye başlar (Kongar, 2014: 23-24).

Temelde sosyologlar sosyal değişmeyi üç yaklaşımdan hareketle tanımlamaktadır. İlk olarak karşımıza çıkan büyük boy modeller (Evrimci, Organizmacı, Diyalektik) daha çok evrensel, genel anlamda bütün olarak insanlığın değişme yasalarına ulaşmaya çalışırlar. Bir diğer ise, büyük boy kuramları biraz daha sistemleştirmeye çalışan, eksikliklerini giderip daha gelişmiş toplumsal analizlere ulaşmaya çalışan orta boy (Yapısal-Fonksiyonel, Çatışma) modellerdir. Bu modeller toplumu bir birim olarak ele alır ve evrensel bir yasadan ziyade bir birim olan toplumun yapısal özellikleri ve değişme anlayışına odaklanırlar. Dolayısıyla, bu modellerin daha çok toplumsal yapılarda meydana gelen değişimlere odaklandıklarını görebiliriz. Küçük boy kuramlar (Grupsal ve Bireyci modeller) ise, toplum içinde daha küçük yapılardan oluşan gruplar ve aralarındaki değişme ile birey temelli ve bireyler arası ilişkilerin meydana getirdiği sosyal değişimleri temel alan modellerdir (Kocacık, 2003, Kongar, 2014). A. Kurtkan ise değişme kavramını evrimsel değişimi savunan sosyal bilimcilerden farklı olarak değişimi kendi özelliğinden hareketle ilerleme ve gerileme olarak iki yönlü ele alabileceğimizi savunmaktadır. Yani toplumsal sistemin öğeleri arasında her zaman değişim söz konusu olabilmekte ve bu değişimler kültürden kültüre farklılık arz ettiğinden değişim salt tek yönlü bir ilerleme olarak ele alınmasının doğru olmadığını ileri sürmektedir. Değişim aynı zamanda tarihsel bir süreç içerisinde meydana geldiğinden farklı zaman dilimlerinde sosyal yapılarda ortaya çıkan nicelik ve nitelik farklılaşmaları olarak da ele alınabilir. “Sosyal değişme; nüfus, politika, teknoloji, ekonomi ve benzeri etkenler ile birlikte, bunların etkileşimine dayalı oldukça karmaşık ve dinamik bir olgudur. Bütün toplumlar daima değişim geçirmekte ve değişim kesintisiz bir süreç olarak farklı alanlarda ve birbirleriyle ilişkili olarak aynı hızla devam etmektedir” (Faiz & Avcı, 2018: 481). Yapılan tanımlardan hareketle, sosyal değişimin oldukça dinamik, en büyük sistem olan bütün toplum ve toplumsal yapılardan en küçük unsur olan birey ve bireyler arası ilişkilere kadar toplumun ve toplumsal ilişkilerin her kademesinde etkisini hissettiren bir

sosyal olgu olduğu ifade edilebilir. Çalışmanın özü bir toplumsal özellik gösteren kent ile onun içinde bir alt grup olarak oluşan ama aynı zamanda kendi içinde de kurumsal ilişkilere sahip ve bundan dolayı, belirli bir toplumsal yapı ve ilişkileri olan üniversite olgusu bu üç yaklaşım çerçevesinde ele alınmaktadır.

Bu açıklamalardan hareketle, sosyal değişmeyi, toplumun yapısını oluşturan makro ölçekli sosyal kurumlardaki değişimler olarak ele almak mümkündür. Bir diğer tanımda ise “toplumu meydana getiren kurumlar başta olmak üzere toplumsal ilişkilerde ve toplumsal yapıda mevcut durumdan yeni, başka bir duruma geçişi ifade etmek” (Doğan, 1995: 180) olarak ele alınmıştır. Sosyologların ortaya koyduğu bu tanımlarda görüldüğü üzere, sosyal değişme toplumsal yapıyı oluşturan “yeni normlar, değerler, maddi kültür unsurları ve sembollerde meydana gelen değişimler” (Kızılcılık ve Erjem, 1994: 372) ve bunların top yekûn makro ölçekte oluşturdukları temel toplumsal kurumlarda meydana gelen değişimler şeklinde düşünülebilir. Burada yapılan tanımlar genel itibariyle büyük ve orta boy modellerin çerçevesinde şekillenmişlerdir.

Yukarıda ele alınan açıklamalardan hareketle, sosyal değişmeye yönelik yaklaşımlar ele alınıp genel tanımlamalar yapılırken, aynı zamanda sosyal değişimin ortaya çıkışı ve meydana getirdiği sorunların da ele alınması oldukça önemlidir. Genel olarak sosyal değişme maddi ve manevi kültürde meydana gelen değişimlerdir. Yani teknoloji ve ideoloji bir topluma geldiği zaman ikisi de bir değer üretirler, fakat bazen maddi unsurların (teknoloji) manevi unsurlardan (ideoloji) daha hızlı bir şekilde bir topluma nüfuz etmesi değer yaratımı sorununu ortaya çıkarabilmektedir. Daha açık bir ifadeyle, bir kültürün maddi unsurlarının daha hızlı, maddi olmayan unsurlarının ise daha yavaş değişmesi, bu iki unsur arasında bir boşluğun ortaya çıkmasına ve aralarında yeterli bir bütünleşmenin olmadığı kaotik bir durumun ortaya çıkmasına yol açabilir. Bu sosyal değişme sorununu Durkheim “anomi”, Ougburn ise “kültürel gecikme” (Kızılcılık, 1994) olarak kavramsallaştırmıştır. Anomi veya kültürel gecikmenin olduğu durumlarda sosyal ve kültürel çevrenin değişmezliği, korkunç bir darboğaz meydana getirerek, sosyal değişmeyi kaotik bir duruma sürükleyebilir. Nitekim sosyal değişimin meydana getirebileceği sorunları Yapısal fonksiyonel bir değişim yaklaşımına sahip olan M. B. Kıray tampon kurum kavramıyla açıklayıp çözmeye çalışmıştır. Bu bağlamda Kıray öncelikle sosyal değişimin ilkelerini; toplumsal değişimi toplumsal yapının öğelerinde düzenli ve birbirine bağlı şekilde gelişen, ama değişme hızının bütün öğe ve yapılarda aynı hızda olmadığı, toplumsal yapının bütünlüğünü bozmayan ve denge koruma mekanizmaları halinde beliren değişimler olarak ele almıştır. Ona göre, değişimin hızlı olduğu bir yapı ile yavaş olan bir yapıda meydana gelen boşluğun giderilmesi, yani toplumsal bütünleşmenin sağlanması için ikisi arasındaki farkı kapatıp birbirine bağlayacak geçici bir mekanizmaya ihtiyaç vardır. Kıray bunu “tampon mekanizma” olarak ortaya koyar. Böylece sosyal değişimler toplumlarda daha buhransız bir halde meydana gelir ve toplumsal çatışmalardan uzak tutar (Kongar, 2014: 172-175).

ÜNİVERSİTENİN SAĞLADIĞI İLAVE ENERJİNİN KENTSEL DEĞİŞİME KATKISI

Bir toplumun yapısı ve karakteristik özellikleri temel itibariyle toplumsal ilişkiler çerçevesinde ortaya çıkan toplumsal kurumlara anlaşılmaktadır. Dinamik bir özellik arz eden toplumsal kurumlar da sürekli bir değişim içerisinde olmaktadır. Fakat değişimin hızı ve gücü toplumsal ilişkilerde değişime yön verecek enerji ile ilişkilidir. Çünkü değişim-enerji ilişkisi değişim sürecinde kullanılmayan enerji tüketimini ve bu da entropiyi karşımıza getirmektedir. Dolayısıyla toplumsal bir değişim veya gelişimi ortaya koyan toplumsal enerji ile sosyal entropi arasında önemli bir ilişki vardır. Toplumsal değişim enerjisi hem sistem teorilerinde hem de çatışma teorilerinde kabul edilmekte sadece teorilerin enerji ve enerjinin ortaya çıkışı konusuna yönelik yaklaşımlarında farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

Sosyal sistem teorisinde sosyal entropi insan ilişkileri bağlamında ortaya çıkmakta ve bir toplumsal sistemin nasıl çalıştığını ve ilave enerji olmaksızın sistemin kendini dinamik denge durumuna getirmesini göstermektedir (Pynchon, 1960: 284; De Zwaan, 1993: 195; Bailey, 1994: 38; Erol, 2001). Temel itibariyle sosyal entropiyi etkileyen, diğer bir ifadeyle, değişimin hızını-gücünü belirleyen makro değişkenler (Toplumsal alanda; Nüfus, Bilgi, Yaşama standardı, Örgütlenme (organizasyon), Teknoloji ve Mikro Değişkenler (Bireysel alanda; gelir, Meslek, Yetenekler, Eğitim, İkametgah yeri) (Erol, 2001: 130) olmak üzere iki değişken temelli ortaya çıkmaktadır. Bütün bu değişkenleri etkileyen bir ilave enerji olarak üniversitenin kentte meydana getirdiği gelişimleri toplumsal kurumların değişimleri bağlamında incelemek önemlidir. Üniversiteler içinde kuruldukları kentlerin ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamına önemli katkılarda bulunmaktadır. Yukarıda verilen değişkenler üzerinde ciddi hareketlenmeler meydana getiren üniversiteler özellikle küçük ve orta ölçekli kentlerde toplumsal değişimin yönü ve hızını belirlemede önemli bir enerji veya gelişme dinamiği (Gürsoy, 2018a: 123) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kentsel gelişime önemli bir dinamizm ve renk getiren üniversite önceki yüzyıllardan farklı olarak küreselleşmenin ve aynı zamanda yerelleşmenin etkilerinin yoğun yaşandığı bir dönemde meydana getirdiği yerel bilgi ve beceri altyapısı da fiziki yapı kadar önem taşımaktadır. Kent olgusu makro anlamda toplumsal ilişkiler bağlamında yarattığı ve kendisine toplumsal yapı özelliklerini veren toplumsal kurumlardan hareketle spesifik bir toplum anlayışına sahiptir. Fakat toplumlar arasında yapısal farklılıklar olduğu gibi kentlerin de başta gelişmişlik olmak üzere birçok toplumsal özellik bakımından birbirinden ayrıldıkları görülmektedir. Nitekim gerek evrimsel değişim veya gerekse döngüsel değişim yaklaşımı benimsensin, fark etmeksizin toplum olarak her kent belli bir gelişme anlayışı ve isteği içerisinde. Nitekim yukarıda ifade edilen gelişimler göz önüne alındığı zaman, üniversitelerin işsizliğin azalması, bireysel gelirin artması, yapılan bilimsel çalışmalarla toplumda verimliliğin artması ve bunların sonucunda ülkenin ekonomik olarak gelişiminin sağlanmasının yanında birçok sosyo-kültürel gelişimleri de beraberinde getirmesinden dolayı büyük önem taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle, kent, kentleşme, kentsel değişim ve üniversite olguları tarihsel süreç içerisinde uzun bir zamandan beri var olan ve birbirleriyle etkileşim içinde olan sosyal gerçeklikler olarak karşımıza çıkmaları nedeniyle bilginin ana merkezlerinden olan üniversitelerin kentlerin gelişiminde önemli rol

oynadıkları anlaşılmaktadır. Çünkü bir toplum bilgiyle donatıldıkça açık bir toplum olarak meydana gelir, yeniliklere açık olur ve gelişimini hızlandırır. Bu bağlamda, üniversitelerin kentlerin gelişimi üzerinde önemli bir rolü olduğu ifade edilebilir (Işık, 2008: 162).

Merton'un (1968) yapısal işlevselciliğe kattığı önemli kavramlar olan açık ve gizli işlevler üniversite kent etkileşiminde üniversitenin kente yönelik yaptığı katkı ve gelişimleri açıklamada önemli kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim üniversitenin açık işlevi öğrencilerin entelektüel yaşamlarını geliştirmek amacıyla gerekli olan bilgi ve becerinin verildiği eğitim kurumu olarak karşımıza çıkarken aynı zamanda kentin sosyo-ekonomik gelişiminde rol oynaması gibi bir dizi diğer nitelikler de gizli işlev olarak belirmektedir. Üniversitenin meydana getirdiği açık ve gizli işlevler (Torun & Öztürk, 2013: 202) 1960'lı yıllardan itibaren Avrupa ülkelerinin dikkatini çekmiştir. Bu nedenler, birçok Avrupa ülkesinde kalkınma aracı olarak görülen üniversiteler; gelişmemiş bölgelerdeki kentlerde yaygınlaştırılarak bu bölgelerde kentsel gelişimin sağlanması için ihtiyaç duyulan ilave enerjinin sağlanması hedeflenmiştir (Ergun, 2014: 219). Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, "üniversitelerin kuruldukları bölgelere sağladıkları katkılar açısından bakıldığında, ana faaliyetleri olan eğitim-öğretim, araştırma/teknoloji transferi ile ilişkili katkılarının yanında 'diğer faydalar' olarak kategorize edilebilecek alanlarda birçok yarar sağlamaktadırlar. Örneğin Boucher, Conway ve Van Der Meer'in üniversitelerin buldukları bölgelere yönelik katkıları üzerine gerçekleştirdikleri çalışmada, 'diğer faydalar' kategorisinde 'üniversitelerin girişimciliği cesaretlendirmesi, bölgesel konsorsiyum oluşturması, kültürel ağlar, bölgesel tanıtım, şehir yenilenmesi' gibi özelliklere dikkat çekmiş ve şehir-üniversite etkileşiminin hem geniş bir alanda hem de farklı seviyede gerçekleştiğini tartışmışlardır" (Sankır & Sankır, 2017: 474).

Üniversiteler gelişmiş teknolojinin yanı sıra teknik beceriler ve bilginin sınırlarını genişleterek ve etkili iş gücü sağlayarak gelişmeyi önemli anlamda etkilemektedir (Khatibi, 2015: 97). Bu nedenle kentsel bir gelişim dinamiği olarak görülen üniversitenin kente katkısını makro ölçekte Florax (1987) dört temel noktada ele almaktadır;

- ✓ Kentin ekonomik yapısına yaptığı katkı ile kentsel gelir ve yaratılan doğrudan ve dolaylı istihdam ile işgücü hareketliliğinde iyileşme sağlanması,
- ✓ Konut, sağlık olanakları, iletişim ve taşımacılıkta iyileşme gibi sosyal ve fiziki altyapı beklentileri,
- ✓ Kültürel etkinliklerin artması, yaşam kalitesinin iyileşmesi gibi sosyal ve kültürel beklentiler
- ✓ Eğitime katılma oranında artış, doğum-ölüm oranında değişme, göçün azalması gibi eğitimsel ve demografik beklentiler (Görkemli, 2009: 172, Öztürk vd. 2011: 152).

Yapısal özelliklerinden dolayı oldukça dinamik olan üniversiteler her ne kadar fiziksel olarak kendilerini çevreleyen duvarların içine hapsedilmiş olarak görünseler de aslında kentle oldukça iç içe olan bir görüntü çizerler. Yani salt eğitim-öğretim işlevini yerine getiren, yöre halkı ile iletişim

halinde olmayan ve bundan dolayı kentsel sorunlara duyarsız kalan bir üniversite algısından bahsetmek zoraki bir yaklaşım olur (Özek, 2010: 173).

Nitekim Florax'ın (1987) ileri sürdüğü başlıklar dikkate alındığı zaman, üniversitenin kentsel değişim/gelişim için ihtiyaç duyulan ilave enerjinin sağlanmasına yönelik faydaları üç evrensel noktada toplanmaktadır;

- **Bireysel Yararlar;** eğitimin bireylerin iyi bir meslek sahibi olması, toplumda saygın bir konum elde etmesi ve kişilik gelişimi, temel bilgi ve becerilerinin artırılması gibi bireye daha iyi bir yaşam standardı sunacak önemli katkılar sağlamaktadır. Nitekim Weber'in savunduğu olduğu tabakalaşma kuramında tüketim tercihinin değişim ve çeşitlilik göstermesi (Aydın, 2018) (kitap, tiyatro, sinema, spor, kültür, sanat gibi yeni tüketim alışkanlıkları...) üniversitenin bireye kazandırdığı önemli bireysel yararlardandır. Bu aslında salt bireysel bir yarar değil aynı zamanda ekonomik bir yarar olarak da ortaya çıkabilmektedir. Çünkü yeni tüketim alışkanlıkları yeni ekonomik aktivitelere yol açmaktadır.
- **Toplumsal yararlar;** üniversitenin direk ve dolaylı olmak üzere birçok toplumsal yararı vardır. Örneğin, mezun öğrenci sayısının artış göstermesi toplum içinde hem diğer öğrencilere bir model olabilmekte hem de bilginin yayılması esasına göre topluma ciddi bir yarar sağlar. Çünkü bilginin nasıl kullanılacağına gösterilmesi toplumun diğer bireyleri tarafından da kullanılmasına olanak verir. Üniversite tarafından sağlanan sosyal ve kültürel modeller ekonomi ve toplumun uyumlu bir şekilde çalışmasını destekleyen sosyal alt yapıyı geliştirir. Diğer ülkelerdeki birey ve gruplarla önemli kültürel, sosyal ve ticari ilişkilerin kurulmasına olanak sağlar. Kamu politikasına katılımın artmasını ve toplumsal hareketliliği artırır (Borland at. al. 2000: 7-8). Böylece kentin değişim için ihtiyaç duyduğu insan kaynaklı sürdürülebilir ilave enerji sağlanmış olur.
- **Ekonomik Yararlar;** üniversitelerin kentlerde yarattığı doğrudan veya dolaylı istihdam yaratımı, üretim ve iş gücü gelişimi ve böylece ticaretin gelişimini sağlama, yaptığı araştırmalarla teknoloji transferini gerçekleştirme, marka değerini geliştirme ve bütün bunların yanında meydana getirdiği ekonomik aktiviteler aracılığıyla vergi kazanımı gibi önemli ekonomik faydalar sağlamaktadır (Görkemli, 2009).

Yukarıda ifade edilen olgular ele alındığı zaman toplumsal ilişkinin önemli örneklerinden olan üniversite ve kent olgularının eski çağlardan günümüze kadar önemli ve kaçınılmaz yoğun bir etkileşim içinde olduklarını göstermektedir. Küreselleşmenin etkilerini en yoğun şekilde hissettirdiği günümüzde kültürlerarası niteliğiyle üniversiteler insanlığın ortak değeri haline gelmiştir. Nitekim üniversiteye atfedilen bu özellik aynı zamanda yer aldığı bölgeye de değer katmasına olanak sağlamaktadır. Yani günümüzde adeta bir kimlik haline gelen markalaşma kentler için bir rekabet aracı olmakta, maddi ve beşeri sermayeyi çekebilmeleri yarışında da öne geçmelerine olanak tanımaktadır. Özellikle üniversitenin yetiştirdiği nitelikli insan gücü yani beşeri sermaye burada öne çıkmaktadır

(Çağlayandereli ve Güleş, 2013: 2). Dolayısıyla üniversite ve kent ilişkisinde ortaya çıkan ilave enerjinin çok boyutlu bir sosyal ilişki meydana getirmesinden dolayı ekonomik, sosyo-ekonomik, sosyal ve sosyo-kültürel, mekânsal ve sosyo-mekânsal boyutlarıyla ele alınması gerekmektedir.

Modern dönemde ve modern olarak anlaşılan üniversitelerden salt eğitim ve araştırma işlevlerinin yanında artık günümüzde üniversiteden üçüncü bir rol beklenmektedir. Bu rol ise kuruldukları kentlerin sosyal ve kültürel kalkınmalarına katkı sağlama beklentileridir. Buna göre üniversiteler içinde buldukları kentte bir yaban değil o kent ile iç içe geçmiş, kentin refah düzeyini ve yaşam kalitesini yükseltecek çalışmalar yapması beklenen kurumlardır (Gürsoy, 2018: 62). Nitekim sahaya inilip görüşme yapılırken katılımcılardan birinin “kent konseyinde üniversiteden ilgili konularda fikir verebilecek hocalar isteriz, böylece kent sorunları ile ilgili konularda onların göstereceği bilimsel yöntemlerle kenti daha düzenli hale getirebiliriz” düşüncesi üniversite kent ilişkisini ve üniversitenin kente katkılarını oldukça çarpıcı bir şekilde ifade etmektedir. Buna göre üniversiteden kente yönelik bilimsel ve teknik çalışmalar yapmanın yanında sosyal, kültürel etkinlikler, kentin sağlık, çevre ve ulaşım gibi birçok sorunuyla ilgilenilmesi beklentileri vardır. Nitekim eğitim politikaları çerçevesinde açılan üniversitelerden temelde kentin marka değerini ön plana çıkarabilmek amacıyla kentin tarihsel, ekonomik ve kültürel özelliklerini ortaya çıkarabilecek araştırmalar yapmaları beklenmektedir (Chatterton & Goddard, 2000: 480-481).

Kentin marka haline gelebilmesi, kapalı bir toplum özelliğinden kurtulup dış dünya ile önemli ilişkiler geliştirmesi, yabancı yatırımcı ve turistleri çekebilmesine imkan tanır Fakat bir kentin salt kendi çabalarıyla büyümesi, zenginleşmesi veya harika yapılarının yanında temiz bir çevreye sahip olması onu markalaştırmaz. Marka kent haline gelebilmek için o kentin merak uyandıran, spesifik özelliklerinin ortaya çıkarılması gerekmektedir (Çağlayandereli ve Güleş, 2013: 9). Ayrıca bütün bunların yanında marka kentin önemli bir özelliği olarak da kültürel etkinlikler ve eğlence olanaklarının kente özgü fakat dışarıdan gelen insanların ilgilerini uyandıracak bir tarzda olmasıdır (Kavaratzis & Ashworth, 2005:1). Nitekim kent markasının yaratılmasında üniversitenin önemi burada öne çıkmaktadır. Çünkü bir üniversitenin yapacağı bilimsel araştırmalarla o kentin değerlendirilmesi ve tanıtımının yapılması toplumsal hafızada daha fazla yer etmesine fırsat verebilmekte ve böylece kentin marka imajı öne çıkmaktadır. Özellikle Türkiye’de son yıllarda üniversitelerin kentlerin marka olabilecek değerlerini Türkiye’ye ve dünyaya tanıtmak için önemli çalışmalar yaptıkları görülmektedir. Örneğin, 2014 yılında Ege üniversitesi tarafından Marka Şehir İzmir Sempozyumu, Gaziantep’in marka şehir olma çalışmaları (Uyar, 2018: 471-472) ve Bingöl Üniversitesinin “Bingöl Balı” üzerine yaptığı bilimsel araştırmalar, sempozyumlar ve festivaller hem Bingöl balının tanıtılmasına hem de Bingöl kenti için önemli olabilecek bir marka değer yaratmada ne kadar etkili olduğunu göstermesi açısından önemli örneklerdir (<http://www.bingol.edu.tr/tr/haberler/en-balli-festival-basliyor>).

Gerek gelişmiş ülkeler gerekse gelişmekte olan ülkeler açısından üniversitenin açık ve gizli işlevleri benzerlik göstermektedir. Bu konuda yapılan bazı çalışmalara göz atıldığı zaman, üniversitenin

hem bilgi bağlamında evrensel anlamını neden taşıdığı hem de bu açık işlevinin yanında toplumsal kurumlar temelinde şekillenen gizli veya ikincil işlevlerinin önemi daha da ön plana çıkmaktadır. “The Impact of the University of Portsmouth on the Local Economy” adlı çalışmada, Harris (1997), 1994/95 yıllarında üniversitenin Portsmouth kenti üzerinde yarattığı ilave enerjinin kent ekonomisine yönelik yansımalarını incelemiştir. Harris bu çalışmada salt doğrudan ve dolaylı yoldan üniversitenin kent ekonomisine yönelik etkilerini ve bu bağlamda meydana getirdiği ekonomik aktiviteler, iş kolları ve sektörlerin kentin ekonomisine yönelik ne tür bir canlılık getirdiğini ortaya koymuştur. Onun çalışmasında ortaya koyduğu verilerde Portsmouth üniversitesinin kurulmadan önce kentin ekonomik aktiviteleri daha basit işlerken üniversite ile birlikte doğrudan yatırılan istihdamın yanında üniversite ile olan ilişkiler sonucunda da dolaylı olarak üniversiteye bağlı birçok yeni iş alanı açılmış ve kent ekonomisinin gelişimine katkı sağlayacak yeni istihdam alanları yaratılmıştır. Öte yandan Azam Khatibi (2015) “The Effect of University Establishment on Economic, Cultural, and Social Development in Iranian Cities” adlı çalışmada İran’ın Hamedan kentinde kurulan üniversitenin kentin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmesinin üzerindeki etkilerini ele almıştır. Bu amaçla, Khatibi kurulan üniversitelerin ekonomik, sosyal ve kültürel sonuçlarını üniversite kent ilişkisi ve kentsel gelişimde üniversitenin yarattığı ilave enerjinin kadın ve erkeklerin tutumlarını analiz ederek üniversitenin sosyal değişim üzerindeki etkisini araştırmaya çalışmıştır. Oldukça ilginç sonuçlar elde eden Khatibi elde ettiği verilerde sürdürülebilir kalkınmanın önemli anahtar rollerinden biri olarak üniversiteyi görmüştür. Nitekim ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerin yanında özellikle küçük kentlerde kurulan üniversitelerin kapalı bir toplum özelliği gösteren ve dinamik denge durumundaki bu kentlerin aynı zamanda dünya ile bağlantı kurmasında önemli rol oynadığını ifade etmiştir. Böylece kentin kapalı-izole edilmiş bir toplum yapısından kurtulup değişime ve gelişime açık bir toplum yapısına doğru değişim geçirdiği bulgusu özellikle küçük ve gelişmemiş kentler için önemli bir referans kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca Supryadi’nin (2012) “Local Economic Development Triple Helix: Lesson Learned From Role of Universities In Higher Education Town of Jatinangor” adlı çalışması da kent-üniversite ilişkisini ortaya koyarken kentsel ve sektörel kalkınma planları ile ulusal ve bölgesel politikaların oluşturulması sürecinde üniversitenin de bu planlamaya etkin bir şekilde dahil edilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Böylece bütüncül bir yaklaşımdan hareketle bölgenin sosyo-ekonomik sorunlarına yönelik daha aktif ve yenilikçi bir çözümün üretilmesi için üniversite, hükümet, iş dünyası ve halkın bir araya gelerek meydana getirecekleri ortak bir çalışmayla etkili bir ilave enerji yaratılmakta ve daha makul çözümler ortaya konabileceğini çalışmada elde ettiği verilere dayanarak ispatlamaya çalışmıştır. Kentsel değişimin önemli bir dinamiği olan üniversiteyi sosyal değişimin ajanı olarak gören Adam S. Weinberg (2002) bu amaçla yaptığı çalışmada klasik teorilerin savunduğu sosyal değişim dinamiklerini ele almanın yanında üniversitelerin ortaya koyduğu aktivitelerle kentlerin ekonomik, sosyal ve kültürel

koşullarını geliştirip sosyal değişimlerde anahtar rol oynadığını ve sosyologların ilgisini üniversiteye çekmeye çalıştığı görülmektedir.

Dünyada üniversite kent ilişkisi üzerine son yıllarda önemli çalışmalar yapılırken, Türkiye’de üniversite ve kent konusu nasıl ele alınmıştır? Çeşitli dönemlerde devletin eğitim politikaları çerçevesinde yeni üniversiteler açılmıştır. 1992 yılına kadar üniversiteler belirli şehirlerde toplanırken bu yıldan itibaren birçok kente yeni üniversiteler açılmış ve Türkiye geneline doğru bir yayılım içinde olmuştur. Böylece üniversite ve kent ilişkisine yönelik çalışmaların da bu dönemden sonra önem kazanmış ve 2006 yılından sonra her ile bir üniversite politikası bağlamında özellikle küçük ölçekli ve görece daha az gelişmiş kentlerde üniversiteler kurulması, üniversitenin meydana getirdiği ve getirebileceği ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerin sosyolojik platformda analiz edilmesi önem kazanmıştır (Onsekiz, 2018: 9). Nitekim literatürdeki çalışmalar da özellikle 2000’li yıllardan itibaren bu konuda önemli çalışmaların yapıldığı görülmektedir.

Mustafa Durman’ın “Sosyo-Ekonomik Yapının Değişiminde Üniversitenin Rolü: Dumlupınar Üniversitesi örneği” (1998) adlı doktora çalışması Kütahya ilinde Dumlupınar üniversitesinin kurulmasından sonra bölgede meydana getirdiği değişimler ve bölgeye ekonomik katkısını ortaya koymaya çalışmıştır. Ayrıca 2002 yılında, Muhammed Karataş’ın “Üniversitelerin sosyo-ekonomideki Rolü ve Önemi: Muğla Üniversitesi Örneği” adlı doktora çalışması da üniversitenin bir kentteki sosyo-ekonomik gelişme üzerindeki rolünü ortaya koyması bakımından dikkate değerdir. Muğla şehrini örnek olarak yapmış olduğu bu çalışmada Muğla üniversitesinin şehre ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal katkılarını vurgulamaya çalışmıştır. Öte taraftan, 2006 yılında Sevil Sargın tarafından ele alınan “Şehirleşme-Üniversiteler: Üniversitelerin Şehirleşmeye Katkısı” adlı çalışması kitap düzeyinde yapılan ilk çalışmadır. Bu çalışmanın bir diğer önemi ise coğrafyacılara tarafından ele alınan ilk çalışma olmasıdır. Bu araştırmada Sargın, S. D. Üniversitesinin Türkiye’de kentleşme hareketlerindeki genel yaklaşımları belirttikten sonra S. D. Üniversitesinin şehrin nüfus, kentsel fonksiyonlar ve ekonomik yapısı üzerindeki etkilerini incelemiştir.

Üniversitenin kente katkılarının oranı kentin yapısal özelliklerine göre değişiklik göstermektedir. Demografik ve gelişmişlik açısından daha küçük ölçekli kentlerde üniversitenin katkıları daha fazla göze çarpabilmektedir. Çayın ve Özer (2015) “Üniversitelerin İl Ekonomisine Katkısı ve öğrencilerin Tüketim Yapısı: Muş Alparslan Üniversitesi Örneği” adlı nicel yöntemlerden anket tekniğine dayanarak gerçekleştirdikleri çalışmada üniversitenin küçük ölçekli bir kente sağladığı ilave enerjinin neden olduğu sosyal değişimleri ele almaktadır. Elde ettikleri verilerden hareketle, üniversitenin kente katkılarını dolaysız, dolaylı ve uyarılmış istihdam başlıkları altında öğrencilerin tüketim yapısını incelemişlerdir. Elde ettikleri sonuç ise genel itibarıyla hem üniversitenin yaptığı yatırımlar hem de dışarıdan gelen öğrencilerin harcamaları sonucunda ortaya çıkan kaynak transferinin kente büyük bir ekonomi katkısı yaptığı sonucuna varmışlardır. Ayrıca Muş gibi benzer özelliklere sahip olan Ağrı’da da Kaya vd. (2018) yaptığı “Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesinin Ağrı’nın Sosyo-

Ekonomik Yapısına Etkileri Ve Kentin Üniversite Algısı” adlı çalışmada 2007 yılında kurulan üniversitenin Ağrı kentine yaptığı katkıları ortaya koymaktadır. Nitekim bu çalışmada da sosyo-ekonomik katkıların oldukça ön planda olduğu ve kent ile üniversite ilişkilerinin geliştirilmesi sonucunda üniversitenin kente katkısının daha da fazla yükselebileceği sonucu elde edilmiştir.

Ayrıca yukarıda dikkat çekilen çalışmaların yanında 2018 yılında Mahmut Gürsoy tarafından gerçekleştirilen “Bir Kentsel Gelişme Dinamiği Olarak Üniversiteler: Adıyaman Kenti ve Adıyaman Üniversitesi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma” Adlı doktora çalışması Türkiye’de üniversite ve kent ilişkisine yönelik yapılan güncel ve sosyolojik temelli önemli bir araştırmadır. Bu çalışmanın önceki çalışmalardan farkı ise üniversite ve kent ilişkisini salt ekonomik açıdan değil aynı zamanda üniversitenin kente sağlamış olduğu sosyo-kültürel katkıları da ele alması bakımından dikkat çekici bir çalışmadır. Nitekim çalışmada az gelişmiş bir il örneği gösteren Adıyaman’ın üniversite kurulduktan sonra çeşitli değişim dinamikleriyle karşılaştığını ve üniversitenin kente çok farklı bir renk kattığını daha önce rasyonel görülmeyen yatırımların bu sayede yapıldığı ve kentte canlanma sağlandığı elde edilen verilerin yorumlanmasıyla anlaşılmaktadır. Dolayısıyla ele alınan çalışmaların geneline baktığımız zaman, ekseriyetle ortak olan düşünce, üniversitenin bir sosyal değişme dinamiği olarak görülebileceği ve özellikle küçük kentler üzerinde oldukça önemli bir değişme dinamiği olduğu kabul edilmektedir.

Yukarıda ele alınan çalışmalar genelde üniversitenin kente yönelik ekonomik katkılarını ele alan çalışmalar olmuşlardır. Fakat bunun yanında, üniversite kent ilişkisi bağlamında sosyal, politik, kültürel, sosyal iletişim, sosyo-psikolojik ve sosyo-mekansal ilişkiler de önemlidir. Ayrıca, gündelik hayat içerisinde bireyler yaşadıkları toplum içerisinde ilişkilerini yeniden yaratma eğilimindedirler ve bu da toplumsal değişimin bir diğer farklı yönüdür. Yani her ne kadar, toplum bireyleri sosyal olgular bağlamında etkileyip dönüştürseler de aynı zamanda bireylerin aktif olarak yarattıkları ilişkiler de toplumsal olguları, örneğin; kültür, inanç, toplumsal düşün vb. olguları da değiştirmektedir (Giddens, 1999: 42). Nitekim bu durum, üniversite kent ilişkisi sonucunda daha önce kentte var olmayan yeni ilişki kalıplarının ortaya çıkmasına ve önemli toplumsal değişimlere yol açmaktadır. Buradan hareketle, üniversite-kent ilişkisinin yukarıda belirtilen boyutlarının ele alınması ve gündelik hayat içerisinde üniversitenin etkilerini sosyolojik bir yaklaşımda bütüncül bir şekilde ele almak üniversite-kent bütünleşmesi ve toplumsal uyumun sağlanmasında önemli bir nokta olarak durmaktadır. Ayrıca her kentin kendine özgü toplumsal, ekonomik ve kültürel ilişkileri olduğundan, her kentte inşa edilen üniversitenin de inşa edildiği kentte meydana getirdiği etkiler ve değişimler farklı olabilmektedir.

Türkiye’de öğrenci kenti denildiğinde ilk akla gelen Anadolu üniversitesinin Eskişehir’e nasıl bir katkı yaptığı sorusuna Taşçı vd. (2011) yaptıkları araştırmayı; üniversitenin bölgesel fırsat eşitliğine katkısı, öğrenci kaynaklı sosyo-kültürel etkisi ve üniversitenin kente bütüncül olarak sosyo-kültürel katkısı olmak üzere üç başlık altında incelemiştir. Elde ettikleri verilerde genel itibarıyla üniversitenin kente sadece önemli bir ekonomik katkı sağlamadığı aynı zamanda kentin sosyal yaşamına

renk kattığı, halkın da üniversiteye olumlu baktığı ve bu sayede üniversitenin sunduğu entelektüel ve kültürel zenginliğe ulaşabildiklerini ortaya koymuşlardır. Nitekim üniversitenin desteklediği demokratik ve kozmopolit tutum kent halkı tarafından da ilgi görmüş ve sürdürülebilir insani gelişim konusunda kente önemli katkılar sağladığını belirlemişlerdir. Üniversite ve kent etkileşimini sosyo-kültürel açıdan ele alan bir diğer çalışmada ise Özbay (2013) "Niğde Üniversitesi ve Niğde" adlı çalışmada öğrenciler ile personelin kent ile kurdukları sosyal ilişkileri ele almış ve üniversite ile kent arasındaki ilişkiyi incelemeye çalışmıştır.

Önemli bir kentsel değişim ve gelişim dinamiği olan üniversiteler meydana getirdiği veya hızlandırdığı birçok toplumsal değişimin yanında aynı zamanda kentleri mekânsal ve sosyo-mekansal boyutuyla da etkilemektedir. Örneğin; 2014 yılında G. Kaya'nın "Adıyaman Üniversitesinin Kentsel Mekân ve Sosyal Çevre Üzerine etkisi" adlı çalışmada üniversite ile birlikte üniversitenin kurulduğu yerleşimde meydana gelen fiziksel ve toplumsal değişimleri incelemiş ve üniversitenin meydana getirdiği değişimlerden hareketle önemli bir kentsel değişim dinamiği olduğu sonucunu elde etmiştir.

Genel anlamda Üniversite ve kent etkileşimini aşağıda belirtilen tabloda özetlemek mümkündür;

Üniversite ve Kent Etkileşiminde meydana gelen Değişimler

Ekonomik	<ul style="list-style-type: none"> • üniversitelerin kent ekonomisine katkıları • öğrenci harcamalarının kente etkisi
Sosyo-Ekonomik	<ul style="list-style-type: none"> • üniversitelerin illerin sosyo-ekonomik yapılarına katkıları öğrencilerin şehirle kurduğu ekonomik ve sosyal ilişkilerden memnuniyeti
Sosyo-Kültürel	<ul style="list-style-type: none"> • halkın üniversitesinde düzenlenen faaliyetlerden haberdar olma durumu ve katılımın ne ölçüde olduğu • kent halkının üniversiteyi algılayış ve değerlendirilme biçimleri, beklentileri • üniversitenin kente sosyo-kültürel etkisi (yaşam kalitesini yükseltme, kent çehresinin değişmesinde çağdaş, modern, hoşgörülü bir kent olmasında önemli role sahip olma, sosyal yaşamı zenginleştirme, sanat ve kültür hayatının niteliğini artırma vb) • öğrencilerin kente ve kent halkına, kent halkının öğrencilere yönelik görüşleri
Sosyo-Mekansal	<ul style="list-style-type: none"> • barınma yerinin (yurtlar) üniversite öğrencilerinin kişisel ve sosyal gelişim ve akademik başarı üzerindeki etkileri • üniversitenin çevre mahallelerin sosyo-kültürel gelişimine etkisi • üniversite öğrencilerinin kente yönelik tatmin ve bağlılık duygularının gelişiminde kent deneyimlerinin rolü
Mekansal	<ul style="list-style-type: none"> • kentte üniversite ve konut ilişkisi (yaratılan yeni habituslar sonucunda ortaya çıkan yeni mekan biçimleri) • öğrencileşen kentlerde konut sorunu

Kaynak: Onsekiz, (2018: 404).

Üniversitenin kentsel değişim ve ilişkiler üzerindeki rolü kentten kente ve kentin dinamikleriyle önemli oranda ilişkilidir. Bir kentin açık veya kapalı olması temelinde şekillenen toplumsal yapı özelliği, nüfusu, sanayileşme derecesi, coğrafi konumu vb. noktalar üniversitenin kent ile ilişkilerinde önemli sonuçlar meydana getirmektedir. Özellikle nüfusu yoğun ve sanayisi gelişmiş kentlerde üniversitenin etkileri daha dolaylı ve sosyal ilişkiler daha uyumlu olarak ortaya çıkarken, küçük kentlerde üniversite ile kentin etkileşiminde ortaya çıkan sosyal ilişkiler daha çatışmacı bir hal almaktadır (Özby, 2013: 4). Bu konuda Türkiye’de özellikle ekonomik açıdan sanayisi gelişmemiş ve dışarıya daha kapalı toplum özelliklerini gösteren kentlerde bu durum daha çok ön plana çıkmaktadır. Bu açıdan önemli olan, kent-üniversite ilişkisinin sosyo-kültürel bağlamda ele alınıp sağlıklı bütünleşmenin sağlanmasında yapılması gerekenlerin tespit edilmesi, üniversitenin kentin bir parçası olduğu ve çeşitli fonksiyonlara sahip olduğu gerçeğinin algılanmasıdır. Bunun için de üniversitenin kendisini kentten yalıtın duvarlarının yıkılması, kentle bütünleşmesi, bu sayede kentin de üniversiteyi salt ekonomik bir getirisi olan bacasız sanayi algısından uzaklaşmasına olanak verecektir.

SONUÇ

Yeryüzünde her toplum her ne kadar spesifik özelliklere, yapılara ve ilişkilere sahip olsa da hepsinde mevcut olan temel özelliklerin başında değişim gerçeği gelmektedir. Dünyada değişim halinde olmayan bir toplumdan bahsedebilmek mümkün olmamakla birlikte toplumlar her zaman değişim sürecini geçirirken çeşitli ilave enerjilere ihtiyaç duyarlar. Yani bir toplumun değişiminin yönünü belirleyen alt ve üst yapısal ilişkilerde yaratılan ilave enerjinin niteliğidir. Nitekim bu çalışmada ele alınan üniversitenin, özellikleri itibariyle eğitim kurumunun en üst aşaması, ihtiyaç duyulan beşeri sermayenin en üst seviyede eğitildiği kurum olması ve aynı zamanda genç ve dinamik bir beşeri sermayeye sahip olması bir kentin değişim için ihtiyaç duyabileceği ilave enerjiyi kendisinde barındırmasına olanak sağlamaktadır. Bütün bu özellikleri nedeniyle özellikle 1960’lı yıllardan itibaren, iktidarlar toplumsal değişimlerin ve gelişimlerin gerçekleştirilmesi için üniversiteyi bir araç olarak görmeye başlamışlardır.

Önemli bir toplumsal değişim dinamiği olarak karşımıza çıkan üniversiteler iktidarların kendilerinden beklentilerini boşa çıkarmamış, neredeyse kurdukları her kentte yarattıkları ekonomik, kültürel ve sosyal aktivitelerle kentin alt ve üst yapısal ilişkilerinde önemli değişimlerin ortaya çıkmasına neden olmuşlardır. Özellikle kapalı bir toplum özelliği gösteren, ekonomik anlamda dezavantajlı bir durumda olan küçük ölçekli kentlerde kurulan üniversiteler meydana getirdikleri yeni kültürel özellikler vasıtasıyla kentin yeniden bir kentleşme sürecine girmesi için ihtiyaç duydukları ilave enerjiyi sağlayabilmişlerdir. Nitekim literatürden elde edilen veriler, üniversitenin meydana getirdiği dinamizm ile kentin ekonomik, kültürel, sosyal ve mekânsal alanlarda ciddi değişimlerle karşılaştığı ve zaman içerisinde bu sosyal değişimlere ayak uydurarak bir gelişim sürecine girdiği anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aydın, K. Max Weber, *Eşitsizlik Ve Toplumsal Tabakalaşma*, Journal of Economy Culture and Society, 2018, (57), 245-267.
- Bailey, D. Kenneth. *Social Entropy Theory*, State University of New York Press, Newyork. 1990.
- Borland, J., at. Al. *Returns To Investment In Higher Education* (Vol. 1). University Of Melbourne. 2000.
- Chatterton, P. & Goddard, J. *The Response Of Higher Education İnstitutions To Regional Needs*, European Journal Of Education, 2000, 35 (4), 475-496.
- Çağlayandereli, M. & Güleş, H. *Üniversite Kenti Markasının Sosyolojik Analizi*, Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı, 2013, 4, 28-30.
- Çayın, M., & Özer, H. *Üniversitelerin İl Ekonomisine Katkısı Ve Öğrencilerin Tüketim Yapısı: Muş Alparslan Üniversitesi Örneği*. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 30(2), 2015, 131-147.
- De Zwaan, Victoria, “Pynchon’s Entropy”, Explicator, 1994, V:51, Issue:3.
- Doğan, İ. *Sosyoloji*, Sistem Yayınları, Ankara, 1995.
- Durman, Mustafa, *Sosyo-Ekonomik Yapının Değişiminde Üniversitenin Rolü: Dumlupınar Üniversitesi örneği*, 1998, (Yayınlanmamış Doktora tezi, D. Ü. Sos. Bil. Enstitüsü).
- Ergun, C. *Üniversite Ve Kent İlişkisi Üzerine Görüşler: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Örneği*, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2014, 1(31), 216-237.
- Erol, Metin, *Sosyal Entropi’nin Verimlilik Üzerindeki Etkileri*, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2001, Cilt:2, Sayı:1, 127-143.
- Faiz, Melike & Avcı, Emine Karasu, *Değişmeyen Değişim: Sosyal Değişme*, [http://:ISOEVA%202018%20Bildiri%20Tam%20metinleri%20C4%B1sbn%20\(1\).pdf](http://:ISOEVA%202018%20Bildiri%20Tam%20metinleri%20C4%B1sbn%20(1).pdf). 2018.
- Florax, R. J. G. M. *The regional economic role of universities: The dark side of universities*. Twente, Nedherland: University of Twente, Center for Higher Education Policy Studies (CHEPS), 1987.
- Giddens, A. *Sociology*, 3rd. Edition, Polity Press, UK, 1997.
- Giddens, A. *Toplumun Kuruluşu: Yapılaşma Kuramının Ana Hatları*, Çev: Hüseyin Özel, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1999.
- Görkemli, H. N. *Selçuk Üniversitesi’nin Konya Kent Ekonomisine Etkileri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2009, (22), 169-186.
- Gürsoy, M. *Bir Kentsel Gelişme Dinamiği Olarak Üniversiteler: Adıyaman Kenti Ve Adıyaman Üniversitesi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*, Mersin Sos. Bil. Enst. 2018, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

- Işık, Ş. *Türkiye’de Üniversitelerin, Kentleşme Üzerine Etkileri, Dokuz Eylül Üniv., Sos. Bil. Enst. Dergisi, 2008, Cilt: 10, Sayı: 3.*
- Kaya, F , Yalçınkaya, Ö , Yazgan, Ş .*Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesinin Ağrı’nın Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkileri Ve Kentin Üniversite Algısı . Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 4 (2) , 1-20 . 2018, DOI: 10.31463/aicusbed.457855.*
- Kaya, G. *Adıyaman Üniversitesi’nin Kentsel Mekân Ve Sosyal Çevre Üzerindeki Etkisi (Altınşehir Mahallesi’ndeki Haneler Ve İşletmeler Üzerine Bir İnceleme). Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2014, (16), 231-260.*
- Khatibi, A. *The Effect of University Establishment on Economic, Cultural, and Social, Development in Iranian Cities. International Journal of Asian Social Science, 2015, 5(2), 97-112.*
- Kızılçelik, S. *Sosyoloji Teorileri, Yunus Emre Yayınları, Kony, 1994.*
- Kızılçelik, S. & Erjem, Y. *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü, Atilla Kitapevi, Ankar, 1994.*
- Kocacık, F. *Toplumbilim Ders Notları, Genişletilmiş 3. Baskı, C. Ü. Yayınları, Siva, 2003.*
- Kongar, E. *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, 18. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2014.*
- Kuyumcu, A. & Erdoğan, T .*Yükseköğretimin Toplumsal Değişmeye Etkisi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2008, 35 (35), 240-250.*
- Onsekiz, D. *Üniversitelerin Anadolu Kentlerine Etkileri: Bir Literatür Taraması. Journal Of International Social Research, 2018, 11(55).*
- Özbay, Ö. *Üniversite ve Sosyal Çevresi: Niğde Üniversitesi ve Niğde, Ankara Üniversitesi So. Bil. Enst. Der. 2013, 4(1), DOI:10.1501/sbeder_0000000052.*
- Öztürk, S., Torun, İ. ve Özkök, Y. *Anadolu’da kurulan üniversitelerin illerin sosyoekonomik yapılarına katkıları. MKÜ, Sos. Bil. Enst. Der. 2011, 8(16), 145-158.*
- Pynchon, T. *Entropy, The Kenyon Review, 1960, 22(2), 277-292.*
- Sankır, H. & Sankır, Ş. *Toplumsal Değişim Açısından Üniversite Kent Etkileşimi ve Algısı: Bülent Ecevit Üniversitesi Örneği, YÖK Bil. Der. 2017, Cilt 7, Sayı 3, Sayfa 473-483.*
- Sargın, S. *Şehirleşme-Üniversiteler: Üniversitenin Şehirleşmeye Etkileri (Isparta Örneği), Fakülte Kitabevi, Isparta, 2006.*
- Supriyadi, R. E. *Local Economic Development Triple Helix: Lesson Learned From Role of Universities In Higher Education Town of Jatinangor, Procedia Social-Behavioral Sciences, 2012, Vol: 52.*
- Taşçı, D., Gökalp, E., & Candan, M. *Kentin üniversite algısı: Anadolu Üniversitesi ve Eskişehir örneği, Amme İdare Der. 2011, Cilt. 44, Sayı: 2.131-147.*

Torun, İ. & S. Öztürk, Yükseköğretimin Etkinleştirilmesi ve Taşra Üniversitelerinin Önemi, Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Der.2013, Cilt: 27, Sayı: 1. S. 197-208

Weinberg, A. S. The University: An Agent Of Social Change?, Qualitative Sociology, 2002, 25(2), 263-272.

Uyar, A. Marka Şehir Kavramı ve Türkiye ile Dünyadaki Marka Şehir Çalışmaları Üzerine Bir Araştırma. Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 2018, 1(3), 467-479.